

INTRODUCERE

Cu acest volum se încheie redactarea *Dicționarului limbii române*, cunoscut mai ales sub denumirea de *Dicționarul Academiei*, întrucât a reprezentat, alături de ortografie și de gramatică, unul dintre cele trei deziderate formulate încă de la înființarea Societății Academice Române, devenită ulterior Academia Română. Elaborat sub auspiciile celui mai înalt for cultural-științific, *Dicționarul limbii române* este numit și *tezaur*, grație mării sale bogății lexicale.

Proiectul întocmirii unui *Dicționar* academic a fost încredințat la 1 ianuarie 1906 lui Sextil Pușcariu, care, împreună cu un grup de colaboratori, a redactat, între anii 1907 și 1949, prima parte a *Dicționarului* (cunoscută sub sigla DA), cuprinzând literele A–L.

Elaborarea *Dicționarului* a fost reluată între anii 1949 și 1951, când un colectiv al dicționarului, sub conducerea lui Iorgu Iordan, a revăzut (completând lista de cuvinte și adăugând izvoare noi) porțiunile tipărite din DA și a realizat așa-numita „Bază DA”. Întreruptă în 1952, activitatea la *Dicționar* se reia în 1959, în cadrul a trei colective mari din institutele de profil ale Academiei Române din București, Cluj-Napoca și Iași, sub conducerea a trei redactori responsabili, academicienii Iorgu Iordan, Alexandru Graur și Ion Coteanu. Din anul 1992, redactor responsabil a fost academicianul Ion Coteanu, iar din anul 2000, redactori responsabili sunt academicienii Marius Sala și Gheorghe Mihăilă.

Când a dispus reluarea *Dicționarului* academic, Prezidiul Academiei a considerat că este mai util ca el să fie continuat de la litera M și numai după terminarea ultimei litere să se treacă la revizuirea și completarea primei părți (v. *Introducerea* de la litera M din *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie Nouă. Tomul VI, p. V).

Așa cum se menționează atât în această *Introducere*, cât și în *Cuvântul-înainte* de la Tomul XIV, litera Z, *Dicționarul limbii române*, subintitulat Serie nouă și cunoscut sub sigla DLR, reprezintă continuarea într-o formă nouă a *Dicționarului* academic (DA), în sensul că s-au păstrat, în mare parte, principiile de lucru stabilite de colectivul lui Sextil Pușcariu, modificate ca urmare a dezvoltării lexicografice românești și a utilizării unui imens fișier îmbogățit în permanență.

Noua serie a *Dicționarului limbii române*, publicată între anii 1965 și 2005, cuprinde literele M–Z, redactate în cele trei centre de cercetare ale Academiei.

După terminarea literei Z, s-a trecut la elaborarea, pe baza principiilor din DLR, numai a celor trei litere, D și L, redactate parțial, și E, neredactată de echipa condusă de Sextil Pușcariu. Colectivului de la București i-a revenit litera D, iar celui de la Iași i-au revenit literele E și L, jumătate din ultima fiind ulterior repartizată colectivului de la Cluj-Napoca.

Elaborarea acestor trei litere, care constituie parte integrantă a Seriei noi, a fost încheiată în anul 2009, ele fiind deja publicate sau predate la editură, astfel:

– colectivul de la București: Tomul I, Partea a 3-a, litera D, *D – Deînmulțit* (2006); Tomul I, Partea a 4-a, litera D, *Deja – Deținere* (2006); Tomul I, Partea a 5-a, litera D, *Deținut – Discopotiriu* (2007) și Tomul I, Partea a 6-a, litera D, *Discord – Dyke* (2009);

– colectivul de la Cluj-Napoca: Tomul V, litera L, *Li – Luzulă* (2008); Tomul III, literele J, K și Q (2010);

– colectivul de la Iași: Tomul IV, litera L, *L – Lherzolită* (2008); Tomul I, Partea a 7-a, litera E, *E – Erzaț* (2009); Tomul I, Partea a 8-a, litera E, *Es – Ezredeș* (2010).

În legătură cu prezentul tom purtând numărul III, care cuprinde literele J, K și Q, dar și cu tomurile IV și V, care cuprind litera L, trebuie precizat că s-a recurs la o soluție de compromis în ceea ce privește numerotarea lor, deoarece a trebuit să se țină cont de faptul că seria veche avea numai două tomuri, I (literele A/Ă/Â, B, C, D) și II (literele F, G, H, I/Î, J, L), iar Seria nouă începea cu tomul VI (litera M). Probabil că inițial s-a estimat că redactarea literelor M – Z din DLR va dura mai puțin, drept urmare se avea în vedere o nouă numerotare a primelor tomuri.

În situația în care a devenit mai importantă terminarea literelor redactate parțial (*D*, *L*) ori neredactate (*E*) din vechea serie (*DA*), pentru ca, alături de celelalte litere deja elaborate din *DA*, dar și din *DLR*, să poată fi considerată încheiată redactarea întregului *Dicționar* academic, s-a pus problema numerotării acestor litere nefinalizate sau neredactate de echipa lui Sextil Pușcariu, astfel încât *Dicționarul* academic să prezinte o continuitate și sub acest aspect. În consecință, s-a decis să se păstreze vechea numerotare și să se completeze părțile și tomurile lipsă din *DA*, litera *D* trebuind să constituie părțile 3, 4, 5 și 6, iar litera *E*, părțile 7 și 8 și ambele să fie incluse în tomul I, întrucât tomul II începea cu litera *F*. Litera *K* urma să devină tomul III, iar litera *L*, care trebuia să facă joncțiunea între tomul II, ultimul tom al seriei vechi și tomul VI, primul tom al seriei noi, a fost împărțită în două tomuri: IV și V.

Rămânea însă problema literei *J*, redactată integral de vechea echipă, literă care făcea parte din tomul II, partea II, fascicula I, împreună cu o porțiune din litera *L* (*L* – *Lacustru*), dar care, în noile condiții, când devenise imperios necesară finalizarea întregului *Dicționar* academic, nu a mai putut fi redactată pentru a fi inclusă în Seria nouă a *DLR*-ului. S-ar fi creat, de altfel, un precedent, în sensul că ar fi fost singura literă redactată integral din *Dicționarul* lui Sextil Pușcariu care ar fi fost reelaborată după principiile *DLR*. Din aceste motive s-a decis publicarea ei, în forma din *DA*, împreună cu literele *K* și *Q*, într-un mic tom purtând numărul III.

În ceea ce privește literele *K* și *Q*, care sunt cuprinse în tomul de față, trebuie menționat că *Dicționarul limbii române* (*DA*) a fost redactat pe baza normelor elaborate de Academia Română (*Regule ortografice*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1904), unde *K* și *Q* nu figurează printre cele 19 litere consonantice.

Pentru unele neologisme încetățenite în limbă, de exemplu *kilogram*, *kilometru* etc., scrise în prezent cu litera *k* la inițială se prefera în prima jumătate a secolului trecut notarea cu litera *ch* sau *c* la inițială și, ca atare, ele au fost incluse în tomul I, din *DA*, la litera *C*. Acest lucru este de altfel specificat la litera *K*, înregistrată în *DA* la locul ei alfabetic, fără a fi însă însoțită de tratarea unor substantive comune. De menționat că litera *K* figura în dicționarele mai vechi sau din aceeași perioadă cu *DA*, urmată sau nu de substantive comune cu definițiile respective sau de exemple de substantive proprii cu această inițială.

În *Micul dicționar ortografic*, [București], Editura Academiei Române, 1953, precum și în prima ediție a *Gramaticii limbii române*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1954, litera *K* a fost inclusă în alfabetul limbii române, punându-se astfel de acord normele academice cu realitatea lingvistică.

Istoria acceptării în alfabet a literei *Q*, alături de alte două litere, *W* și *Y*, a fost însă mai îndelungată. Deși Academia Română a luat în discuție necesitatea completării alfabetului limbii române cu aceste trei litere, abia în anul 1983, în ediția a IV-a a *Îndreptarului ortografic, ortoepic și de punctuație*, publicat sub egida Academiei Române, ele au fost introduse în alfabet. În edițiile precedente se nota numai atât: „Scrierea noastră mai folosește, în redarea unor cuvinte străine, literele *q*, *Q* (chiu), *w*, *W* (dublu ve), *y*, *Y* (igrec) ș.a.” (*Micul dicționar ortografic*, [București], Editura Academiei Române, 1953, p. 26). Prima ediție a *Gramaticii limbii române*, din 1954, nu înregistrează litera *Q*. Acesta ar putea fi motivul pentru care litera *Q* nu a fost inclusă în dicționarele scoase sub egida Academiei Române, și anume: *Dicționarul limbii române literare contemporane* (*DL*), *Dicționarul limbii române moderne* (*DM*), *Dicționarul limbii române* (*DLR*), *Dicționarul explicativ al limbii române* (*DEX*). Ea a fost introdusă mult mai târziu, în 1988, în *Dicționarul explicativ al limbii române – Supliment* (*DEX-S*) și în ediția a II-a a *DEX*-ului.

Cu toate acestea, o serie de dicționare de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din secolul al XX-lea au inclus litera *Q*, urmată sau nu de unele de substantive comune definite sau de substantive proprii cu această inițială.

Ignorarea în lucrările noastre academice a cuvintelor scrise cu literele *K* și *Q*, ca și întârzierea legitimării alfabetice a acestora s-ar putea justifica inițial prin absența din vocabularul limbii române a cuvintelor având aceste litere la inițială, în interior sau la finală. Presiunea exercitată de împrumuturile neologice din vocabular, termeni de specialitate universali, înregistrați consecvent în dicționare, dar și în lucrările științifice sau tehnice, în presă și chiar în manualele școlare, a impus introducerea acestor litere în alfabetul limbii române.

Tardivă, dar obligatorie, este și includerea acestor litere în *Dicționarul limbii române*, fapt ce explică gruparea împreună într-un tom special, eclectic, a literelor *K* și *Q*, care nu se învecinează în alfabet. Cât privește literele *W* și *Y*, introducerea lor nu a ridicat probleme, întrucât legitimarea lor alfabetică a fost anterioară redactării tomului din dicționar conținând litera *V*, astfel că au putut fi incluse în acest tom.

Cu redactarea acestui ultim tom, se poate declara că *Dicționarul limbii române*, cu cele două serii, prima, DA, publicată sub egida fostei Academii și a doua, DLR, publicată sub egida actualei Academii, a fost finalizat. După 103 ani de la apariția primei fascicule a *Dicționarului limbii române* (DA), Academia Română se poate mândri cu elaborarea integrală a acestei opere colective de interes național, unică în cultura română. Cele două părți, DA și DLR, depășesc, ca proporție și valoare, tot ceea ce a apărut anterior și formează cea mai amplă și mai importantă lucrare din istoria lexicografiei românești, comparabilă cu dicționarele altor limbi de cultură și de civilizație.

La sfârșitul acestor considerații, se cuvine a aduce un omagiu tuturor celor care au contribuit la realizarea acestui *Dicționar-tezaur*, aportul fiecăruia dintre ei dovedindu-se indispensabil la crearea unei lucrări de asemenea dimensiuni și însemnătate națională.